

Investigating the Role of Tourism Infrastructure in the Development of Cultural-Heritage Tourism (Case Study: Takht-e-Soleiman World Heritage Complex)

Mozaffar Abbaszadeh*¹, Raheleh Parvin²

¹ Associate professor, Faculty of Architecture, Urban planning and Art, Urmia University, Urmia, Iran.

² Ph.D. Candidate, Department of Architecture, Tabriz Branch, Islamic Azad University, Tabriz, Iran.

Received Date: 25 September 2024

Accepted Date: 26 December 2024

Abstract

Background and Aim: Cultural-heritage tourism is important in representing the identity of its society as a distinctive aspect of the culture of any society. Visitors' dissatisfaction with the infrastructure disrupts the nature of the heritage. Therefore, paying attention to the category of tourism infrastructure to promote awareness, provides one of the effective grounds for the development of cultural-heritage tourism. The Takht-e-Soleiman World Heritage Complex welcomes domestic and foreign tourists every year due to its luxurious capital located in the city of Takab in West Azerbaijan province, but it is centralized in terms of the quality of tourism infrastructure.

Methods: The present study seeks to answer the question "What are the indicators of the quality of infrastructure in the field of heritage cultural tourism?" It deals with the role of infrastructure. Also, the answer to the question "From the tourists' point of view, what is the quality status of each of the cultural-heritage tourism infrastructures in the Takht-e-Soleiman World Heritage Area?" was investigated in explaining the achievement of the principles of tourism development in this valuable complex. The research method was analyzed as a mixed (qualitative-quantitative) applied type using structured questions in a five-point Likert format in SPSS software and 57 internal and external variables of 7 levels were identified to investigate the problems in the quality of infrastructure.

Findings and Conclusion: The results showed that most of the points of collision and interference happened in the marginal parking area of commercial-service uses and with the area of influence from the whole city that has not even provided the minimum parking area specified in the approved detailed plan of this city. Therefore, for any request for creation, development, or change of land use, its traffic impacts must be checked in addition to complying with the established principles and criteria.

Keywords: Infrastructure, Tourism, Development, Cultural Heritage, Takht-e-Soleiman.

* Corresponding Author Email: Mo.abbaszadeh@urmia.ac.ir

Cite this article: Abbaszadeh, M. and parvin, R. (2025). Investigating the Role of Tourism Infrastructure in the Development of Cultural-Heritage Tourism (Case Study: Takht-e-Soleiman World Heritage Complex). *Journal of Sustainable Urban & Regional Development Studies (JSURDS)*, 6(1), 183-197.

شاپا: ۰۷۶۴-۲۷۸۳

دوره ۶، شماره ۱، شماره پیاپی ۱۹، بهار ۱۴۰۴

Journal Homepage <https://www.srds.ir/>
https://www.srds.ir/article_214075.html?lang=fa

بررسی نقش زیرساخت های گردشگری در توسعه گردشگری فرهنگی- میراثی (مورد پژوهی: مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان)

مظفر عباس زاده^{۱*}، راحله پروین^۲

۱- دانشیار دانشکده معماری، شهرسازی و هنر، دانشگاه ارومیه، ارومیه، ایران.
۲- دانشجوی دکتری گروه معماری، واحد تبریز، دانشگاه آزاد اسلامی، تبریز ایران.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۷/۰۴ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۰۶

چکیده

زمینه و هدف: گردشگری فرهنگی-میراثی بر وجه ممیز فرهنگ هر جامعه ای در نمایاندن هویت اجتماع آن حائز اهمیت می باشد. عدم رضایت بازدیدکنندگان از زیرساخت ها، ماهیت میراث را دچار اختلال می گرداند. از اینرو، اعتنا به مقوله زیرساخت های گردشگری در راستای ارتقاء آگاهی، یکی از زمینه های اثربخش در توسعه گردشگری فرهنگی-میراثی را فراهم می آورد. مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان بسبب سرمایه های فاخر واقع در شهرستان تکاب استان آذربایجان غربی، هرساله پذیرای گردشگران داخلی و خارجی می باشد، لیکن، از لحاظ کیفیت زیرساخت های گردشگری واجد تمرکز می باشد.

روش بررسی: پژوهش حاضر در پی پاسخ پرسش "شاخص های بررسی میزان کیفیت زیرساخت ها در حوزه گردشگری فرهنگی میراثی کدامند؟" به نقش زیرساخت ها می پردازد. همچنین پاسخ به پرسش "از دیدگاه گردشگران وضعیت کیفیت هر یک از زیرساخت های گردشگری فرهنگی-میراثی در منطقه میراث جهانی تخت سلیمان در چه سطحی است؟" در تبیین دستیابی به اصول توسعه گردشگری در این مجموعه ارزشمند مورد تفحص قرار گرفت. روش پژوهش بصورت آمیخته (کیفی-کمی) از نوع کاربردی با بهره گیری از پرسش های ساختاریافته در قالب پنج گزینه ای لیکرت در نرم افزار SPSS مورد تحلیل قرار گرفت و ۵۷ متغیر درونی و بیرونی ۷ سطح در راستای بررسی معضلات در کیفیت زیرساخت ها شناسایی گردید.

یافته ها و نتیجه گیری: نتایج، معادلات ساختاری نرم افزار LISREL نشاندهنده عدم رضایت گردشگران از کیفیت اطلاع رسانی، تبلیغات و همچنین کیفیت امکانات اقامتی- فراغتی در این وجوب اهتمام به زیرساخت ها را در توسعه گردشگری فرهنگی میراثی مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان توسط مراجع ذینفع معطوف می نماید.

کلید واژه‌ها: زیرساخت، گردشگری، توسعه، فرهنگی میراثی، تخت سلیمان.

* نویسنده مسئول Mo.abbaszadeh@urmia.ac.ir

ارجاع به این مقاله: عباس زاده، مظفر و پروین، راحله. (۱۴۰۴). بررسی نقش زیرساخت های گردشگری در توسعه گردشگری فرهنگی-میراثی (مطالعه موردی: مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان). فصلنامه مطالعات توسعه پایدار شهری و منطقه ای، ۶(۱)، ۱۸۳-۱۹۷.

مقدمه و بیان مسأله

امروزه گردشگری در حال تبدیل شدن به یکی از ارکان اصلی اقتصاد تجاری جهان است. بطوری که می‌توان گفت گردشگری از امیدبخش‌ترین فعالیت‌هایی است که از آن به عنوان گذرگاه توسعه یاد می‌شود. این صنعت از مهم‌ترین پدیده‌های هزاره سوم بوده و طی نیم قرن اخیر با رشد تصاعد گونه خود، تاثیر به‌سزایی در رشد و پویایی اقتصادی و تبادل فرهنگی کشورها داشته و نقش غیرقابل‌انکاری در تحقق توسعه و تحکیم پیوندهای ملی، منطقه‌ای و جهانی دارد و با سرعت پرشتاب، جایگاه ویژه‌ای را در دنیا برای خود به وجود آورده است. براساس آمار سازمان جهانی گردشگری، ۳۷ درصد از گردشگری در جهان با انگیزه فرهنگی انجام می‌شود و این تقاضا سالانه رو به افزایش است (سازمان میراث جهانی گردشگری، ۱۳۹۱). از این رو گردشگری فرهنگی بخش مهمی از تقاضای جهانی گردشگری را تشکیل می‌دهد، که گسترش آن در هر نقطه از جهان مستلزم شرایط و امکانات ویژه‌ای مانند آب و هوا، آثار باستانی، جاذبه‌های طبیعی، آداب و سنن، زیرساخت‌ها، امکانات و تجهیزات است (پورا احمد و همکاران، ۱۳۹۱: ۲). بنابراین، می‌بایست به هماهنگی میان تعداد گردشگران و ظرفیت فضاهای گردشگری بلاخص زیرساخت‌ها، مورد توجه مدیران و برنامه‌ریزان شهری قرار گیرد. بدین منظور برنامه‌ریزی در تقویت زیرساخت‌های گردشگری فرهنگی و ارتقای کیفیت خدمات و امکانات گردشگران بیش از پیش حائز اهمیت است؛ زیرا اعتقاد بر این است که رضایت گردشگران از یک سو سبب بازگشت و تداوم بازدید گردشگران به مقصد می‌شود و از سوی دیگر در ترغیب دوستان و آشنایان به دیدار از مقصد موثر است (بزرگمهر و دیگران، ۱۴۰۰). از اینرو، یکی از مهمترین جنبه‌های پایداری این صنعت، تضمین همکاری بین دولت و سایر ذینفعان در فرآیند سرمایه‌گذاری، برنامه‌ریزی توسعه گردشگری و بهبود زیرساخت‌ها می‌باشد (شائو و سان، ۲۰۱۲: ۵).

زیرساخت‌ها شامل امکانات جانبی و مکمل، تجهیزات، سیستم‌ها، فرآیندها و منابع لازم برای عملکرد هر مقصد است، بطوریکه از نظر تئوری بین توسعه گردشگری فرهنگی و زیرساخت‌ها رابطه بسیار قوی وجود دارد (آدبایو و ایوکا، ۲۰۱۳: ۱۳) و شکل دهی آن می‌تواند علاوه بر ایجاد نظم و یکپارچگی، موجب باززنده‌سازی و احیای بناها و محوطه‌های تاریخی گردد. ورود ذینفعان متنوع در توسعه گردشگری، تقاضای کثیر مرتبط با کیفیت حاکم بر گردشگری در چارچوب محرک اقتصادی ایجاد می‌کند (دالیانا و هادیان، ۲۰۱۳: ۳۸). بهره‌گیری از رویکرد مشارکتی در تداوم مدیریت برنامه‌های گردشگری و بهبود آنها کیفیت شناخت محیط فیزیکی را ارتقاء می‌بخشد (بیکلر و لاش، ۲۰۱۳: ۶۶۴۳). بدین صورت، ایجاد حلقه پیوند بین کنشگران مرتبط و مدیران صنعت فرهنگی و شهرت فضای گردشگری، یکپارچگی در توسعه گردشگری فرهنگی میراثی اثربخش می‌باشد (فایر و گسترین، ۱۳۹۸). بطوریکه در صورت عدم حضور این اتصال، بسط و ادغام صنعت فرهنگی و گردشگری، یحتمل مرحله پایدار با یک برنامه کاملاً منظم به مرحله پرحرج و مرج بسیار ناپایدار و غیرقابل پیش‌بینی تنزل می‌یابد (سیتانا، ۲۰۱۳: ۲۹۴).

کشور ما نیز با برخورداری از منابع سرشار محیطی و بهره‌گیری از پشتوانه تاریخی-تمدنی و فرهنگی چنددهزار ساله از قابلیت ویژه‌ای برای توسعه صنعت گردشگری فرهنگی برخوردار است، اما به لحاظ شکوفایی این کارکرد نتوانسته جایگاه درخور توجهی کسب نماید. در این میان، استان آذربایجان غربی به منزله یکی از مناطق مهم مستعد گردشگری فرهنگی در ایران با برخورداری از ویژگی‌های منحصر بفرد تاریخی، فرهنگی، مذهبی و طبیعی طی دوره‌های متعدد تاریخی در سطح ملی و بین‌المللی از پتانسیل بالایی برای جلب گردشگران فرهنگی برخوردار است، اما به لحاظ توان‌ها و زیرساخت‌های توسعه گردشگری فرهنگی تفاوت زیادی بین مناطق مختلف به چشم می‌خورد. مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان واقع در شهرستان تکاب به عنوان یکی از شاخص‌ترین آثار معماری ایران، هرساله پذیرای جمعیت زیادی از گردشگران داخلی و خارجی می‌باشد، که از لحاظ کیفیت زیرساخت‌های

۱ UNWTO

۲ Shao & Sun

۳ Adebayo & Iwaka

۴ Dahliyana & Hadian

۵ Bichler & Lösch

۶ Fire & Guestrin

۷ Seetana

گردشگری مورد بی مهری قرار گرفته است. از اینرو، پژوهش حاضر، بر آن است که نقش زیرساخت ها را در توسعه گردشگری فرهنگی میراثی در این مجموعه ارزشمند جهانی را مشخص نموده و با بررسی اینکه کدام دسته از زیرساخت ها در توسعه گردشگری فرهنگی مورد ارزیابی قرار می گیرند، بپردازد.

مبانی نظری پژوهش

گردشگری فرهنگی میراثی

گردشگری فرهنگی را می توان به طور کلی به عنوان گردشگری که بر دارایی های فرهنگی از جمله مکان های تاریخی، سنت ها، هنر و شیوه های زندگی یک مقصد تعریف کرد (والسا؛ ۱۴۰۱: ۱۷). سازمان جهانی گردشگری سازمان ملل متحد (سازمان میراث جهانی گردشگری، ۱۳۹۱)، گردشگری فرهنگی را اینگونه تعریف می کند: «نوعی از فعالیت های گردشگری که در آن انگیزه ضروری بازدیدکننده یادگیری، کشف، تجربه و مصرف جاذبه ها/محصولات فرهنگی ملموس و ناملموس در مقصد» است. گردشگری فرهنگی، بخش رو به رشد صنعت گردشگری جهانی، بر اساس ویژگی های متمایز فرهنگی مقاصد پیشنهادی رشد می کند (کاریلو و باربیری، ۲۰۲۱: ۱۰۸). این ویژگی ها نقش اساسی در شکل گیری جذابیت تصویر و رضایت از بازدید گردشگران در مقاصد فرهنگی کسب می کنند (نیان^۴ و همکاران، ۲۰۲۱: ۱۱۷). برنامه اطلس دو تعریف جدید از گردشگری فرهنگی از دیدگاه های ادراکی و تکنیکی ارائه کرده است:

- ۱- تعریف ادراکی گردشگری فرهنگی: حرکت اشخاص به سمت جاذبه های فرهنگی به دور از محل اقامت طبیعی آنها، بمنظور گردآوری اطلاعات و تجربیات جدید و با هدف برآورده ساختن نیازهای فرهنگی خود.
 - ۲- تعریف تکنیکی گردشگری فرهنگی: کلیه حرکات اشخاص به سوی جاذبه های فرهنگی خاص، نظیر محوطه های میراثی، جلوه های هنری و فرهنگی، هنرها و نمایش های خارج از محل اقامت فعلی آنان (میانو^۵؛ ۱۳۸۸: ۱۴۲).
- در این بخش مهم ترین انواع یا بعبارتی، عناصر گردشگری فرهنگی بر اساس استانداردهای رایج، بصورت جدول شماره ۱ طبقه بندی شده است.

جدول ۱. مروری انواع گردشگری فرهنگی و عناصر برجسته آن.

نوع گردشگری فرهنگی	محصولات، فعالیت های گردشگری فرهنگی
گردشگری میراثی	+ میراث طبیعی و فرهنگی (مرتبط با اکوتوریسم یا مبتنی بر طبیعت) + مادی؛ - محوطه های میراث جهانی؛ - یادگارهای ملی و تاریخی - میراث ابنیه ای - محوطه های معماری
+ غیرمادی؛	ادبیات- هنر- فولکلور
+محوطه های میراث فرهنگی؛	موزه ها و کلکسیون ها- کتابخانه ها - تئاترها-محل رویدادها - خاطرات مربوط به اشخاص تاریخی
+ دامنه گسترده موضوعات و انواع	- معنوی - صنعتی- هنری- معماری - زبان شناسی- زبان مادری- اقلیت؛ + گردشگری شهری کلاسیک، تماشای مناظر + پایتخت های فرهنگی

^۱ Wasela

^۲ UNWTO

^۳ Carrillo & Barbieri

^۴ Nian

^۵ Miñano

گردشگری فرهنگی - شهری، تورهای فرهنگی	+ شهرها بعنوان مکان های خلاق برای گردشگری فرهنگی
گردشگری سنن ملی - قومی	+ سنن فرهنگ های بومی
گردشگری رویدادها و جشنواره ها	+ تنوع قومی + جشنواره ها و رویدادهای فرهنگی + جشنواره ها و رویدادهای موسیقی + جشنواره ها و رویدادهای هنرهای زیبا
گردشگری مذهبی، مسیرهای زیارتی	+ بازدید از محوطه ها و مکان های مذهبی با انگیزه مذهبی + بازدید از محوطه ها و مکان های مذهبی بدون انگیزه مذهبی (بخاطر اهمیت معماری و فرهنگی مناظر، مطلوب می باشد) + مسیرهای زیارتی
فرهنگ خلاق، گردشگری خلاق	+ فعالیتهای هنری و فرهنگی سنتی - هنرهای نمایشی - هنرهای بصری - ادبیات و میراث فرهنگی
+ صنایع فرهنگی	- آثار چاپی - آثار چند رسانه ای - مطبوعات - سینما - محصولات سمعی و بصری و گرامافونی - هنرهای دستی - طراحی و گردشگری فرهنگی

منبع: (عباس زاده و دیگران، ۱۳۹۴: ۸۰).

با توجه به جدول شماره ۱ می توان گفت گردشگری میراثی، بخش مهمی از گردشگری فرهنگی است که بر تجربه مکان ها و فعالیت ها استوار بوده و به درستی، منابع تاریخی، فرهنگی و طبیعی محدوده معینی از یک منطقه را می نمایاند و فرصتی برای احساس، تجربه و فهم سنن واحد حوزه خاص میراثی برای لذت و کاوش در تاریخ مردم یا کشور را فراهم می نماید (خمالو، ۱۳۹۲). بنابراین گردشگری فرهنگی در سطح محلی و بومی با گردشگری میراثی، اشتراک و همپوشانی دارد. عبارتی گردشگری میراثی پدیده ای کاملا جدید است که از یک سو در ارتباط با گردشگری فرهنگی بوده و از سوی دیگر مسیرهای آن را می توان در دوره های گذشته تاریخ بشر مطالعه کرد. پس بیان عبارت " گردشگری فرهنگی میراثی " کمک بزرگی برای گرد هم آوردن تمامی دست اندرکاران نیازمند به همکاری در این مقوله شامل سازمان ها و ارائه دهندگان هنرها، برگزارکنندگان موزه ها، دست اندرکاران مسائل انسانی و حفاظت تاریخی، اماکن میراثی، گروه های قومی و همچنین شرکت کنندگان در برنامه های گردشگری می شود و به مواردی از قبیل مکان های تاریخی، باستانی، محل های جنگ و ستیز، مراکز شهرها، بازارهای مرکزی، حومه شهرها، ابنیه تاریخی، آثار میراثی، مسیره ها و آبراهه ها، سازه های میراثی، دست ساخته های میراثی و انواع تولیدات مرتبط اشاره دارد.

زیرساخت ها در حوزه گردشگری فرهنگی میراثی

گردشگری فرهنگی بعنوان ابزاری نیرومند در توسعه شهرها و مناطق است که در صورت ایجاد زیرساخت های مناسب خواهد توانست در افزایش سطح درآمدی و همراه با آن ارتقای رفاه و سطح زندگی جوامع شهری موثر واقع شود. زیرساخت های گردشگری به منزله یکی از مهم ترین دلایل اساسی در رشد و پویایی صنعت گردشگری می باشد (آکگل و دروک، ۱۳۹۸: ۱۷۵۲). صنعت گردشگری فرهنگی از دو بخش اصلی منابع گردشگری فرهنگی و زیرساخت ها تشکیل شده است که افزون بر اهمیت هر بخش بطور مجزا، کیفیت و کمیت نامناسب هر کدام بر دیگری تاثیرگذار بوده و می تواند در موفقیت یا عدم موفقیت این صنعت نقش داشته باشد (باقرنیا

۱ Khumalo

۲ Akgün & Duruk

و احمدیان، ۱۳۹۳). زیرساخت های گردشگری فرهنگی عبارت است از تمامی تسهیلات و امکاناتی که گردشگر در حین گردشگری فرهنگی از آنان بهره مند شده و موجب تسهیل ارائه خدمات به گردشگر و در نتیجه افزایش جذابیت مقصد می گردد. در حقیقت عواملی هستند که به قصد ارایه خدمات و انتفاع توسعه خدمات به گردشگران و مسافران یا میهمانان طبق ضوابط ارایه می شوند. هدف از ایجاد زیرساخت های مناسب گردشگری فرهنگی، تامین خواسته ها و نیازهای گردشگران و ارائه خدمات مطلوب به آنان است که این امر به رونق گردشگری فرهنگی و توسعه آن خواهد انجامید (عباس زاده و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۲۱).

بدین سبب، پژوهشگران و متخصصان محلی، علاقه مند به بررسی نقش آن در توسعه اقتصادی و اجتماعی می باشند. وجود پتانسیل های بالای گردشگری فرهنگی و برخورداری سرزمین ایران از پیشینه تمدنی بزرگ و جاذبه های توریستی بی شمار، این کشور را در زمره ده کشور نخست جهان در عرصه قابلیت پذیرش گردشگر فرهنگی قرار داده است. تلاش هایی برای توسعه فعالیت های گردشگری فرهنگی در قالب طرح های جامع توسعه گردشگری و طرح های جامع استانی انجام شده، که با توجه به نقاط قوت و ضعف و مزیت های نسبی موجود در هر منطقه می بایست در نظر گرفته شود. در حوزه گردشگری فرهنگی، زیرساخت هایی را که لازمه گسترش صنعت گردشگری فرهنگی هستند مطابق جدول شماره ۲ جمع بندی و دسته بندی شده اند.

جدول ۲. مروری انواع گردشگری فرهنگی و عناصر برجسته آن.

ردیف	مولفه های زیرساختی توسعه گردشگری فرهنگی
۱	اطلاع رسانی و تبلیغات در سطح ملی و بین المللی
	ارائه تبلیغات داخلی و خارجی
	استفاده از وسایل ارتباط جمعی
	استفاده از برنامه های ماهواره ای و اینترنتی
	تابلوهای راهنما برای کانون های گردشگری
	برگزاری کنفرانس ها، نمایشگاه ها و جشنواره های فرهنگی و هنری
۲	مدیریت مناسب در بخش های مختلف گردشگری فرهنگی
	برنامه ریزی های کوتاه مدت
	برنامه ریزی های بلند مدت
۳	ایجاد امنیت برای مردم و گردشگران
	ایجاد نظم
	اعمال کنترل ترافیک
	کمک رسانی
۴	آموزش و فرهنگ سازی به مردم جامعه
	توجه به فرهنگ گردشگر
	توجه به فرهنگ های وارداتی
	فرهنگ میزبان و باقی مانده
۵	بهداشت
	کیفیت محیط طبیعی (آب، هوا، خاک و صدا)
	کیفیت مواد غذایی عرضه شده
	کیفیت سرویس های بهداشتی
	خدمات پزشکی
	محل های استراحت

اطلاعات جغرافیایی	اطلاع رسانی در مورد جاذبه های گردشگری	گردشگری	۶
ذخیره الکترونیکی بلیط	سیستم های ذخیره مکان	الکترونیک	
تورهای گردشگری مجازی			
سیستم راهنمای گردشگران روی دستگاه همراه الکترونیکی			
تاکسی سرویس	کیفیت راه ها و جاده ها	گسترش راه ها و حمل و نقل	۷
امکان ساخت بزرگراه ها	کیفیت مراکز تعمیر خودرو		
کیفیت وسایل نقلیه	شرکت های مسافربری		
کیفیت مسیرهای پیاده روی	کیفیت پارکینگ ها برای خودروها		
کیفیت مسیرهای دوچرخه سواری			
مدیریت کلان و تعیین سیاست های کلی	بخش دولتی	سرمایه گذاری بخش خصوصی و دولتی در جهت توسعه فرودگاه ها، هتل ها، رستوران ها و جاذبه ها	۸
تدوین طرح جامع گردشگری مبتنی بر پتانسیل های موجود			
گسترش جاده ها			
تجهیز فرودگاه ها			
ترمیم و اصلاح سیستم های حمل و نقل			
توسعه منابع انسانی و ایجاد مراکز آموزشی			
وضع قوانین و مقررات			
تدوین قوانین حمایتی برای سرمایه گذاری داخلی و خارجی			
تاسیسات زیربنایی: مخزن آب، تاسیسات برق و مکانیک و انرژی			
بهبود واحدهای مهمان پذیر و پانسیون های خانگی	بخش خصوصی		
بهبود رستوران های بین راهی			
بهبود کیفیت دسترسی به جاذبه های گردشگری			
بهبود تاسیسات پذیرایی			

دفاتر خدمات مسافرتی	
۹ وضعیت اماکن	اقامتی
تاریخی، مراکز	پذیرایی
فرهنگی، فراغتی	
و ورزشی	
پارک بازی/ مائژ سوارکاری/ استخر سرپوشیده/ زمین های ورزشی تنیس/ والیبال/ گلف/ سالن های ورزشی سرپوشیده/ سونا و جکوزی	تفریحی- ورزشی
موزه آثار تاریخی، طبیعی و فرهنگی منطقه/ سالن آمفی تئاتر/ سالن کنسرت، همایش/ کافی نت/ گالری/ نمازخانه	فرهنگی
بازارچه صنایع دستی/ فروشگاه های مواد غذایی/ پوشاک/ لوازم ورزشی/ داروخانه	تجاری
فضای باز و محوطه آرایبی	فضای سبز/ نیمکت های نشستن/ درختکاری

منبع: (نگارندگان ، ۱۴۰۳).

پیشینه پژوهش

در خصوص مطالعات در حوزه زیر ساخت های تو سعه گرد شگری فرهنگی می توان به مطالعات ثابت اقلیدی و همکاران (۱۴۰۰) اشاره کرد، ایشان در پژوهشی با عنوان "ارائه الگوی ژئومارکتینگ مبتنی بر تو سعه زیر ساخت های گرد شگری شهری تهران" در خصوص توسعه گردشگری فرهنگی معتقدند، اتخاذ تصمیمات مدیران شهری در مقوله توسعه گردشگری در تایید و تذهیب روابط میزبان و گردشگر یا عبارتی مشتری را یاری می نماید (ثابت اقلیدی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۷).

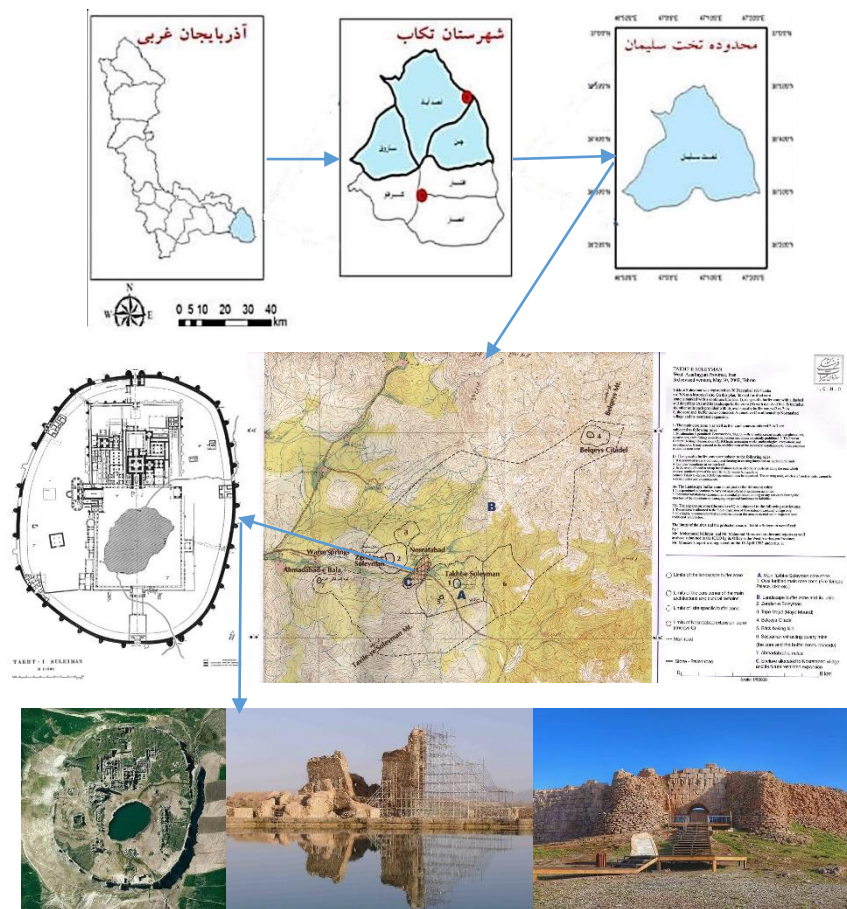
همانگونه که، عباس زاده و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان "ارزیابی توزیع فضایی زیر ساخت های اولیه گردشگری با تاکید بر تحرک محور گردشگری- تاریخی در محدوده بافت تاریخی- فرهنگی شهر ارومیه"، با بهره گیری از روش سیستم اطلاعات جغرافیایی GIS و تحلیل تصمیم گیری چند معیار فازی FUZZY به تجزیه و تحلیل تحرک گردشگران در بافت تاریخی ارومیه پرداختند و نتیجه حاصل بر متوازن بودن توزیع زیر ساخت های گردشگری فرهنگی و میراثی بوده است (عباس زاده، شمس الدینی، پوراسدی، ۱۳۹۸: ۱۲۴)، در پژوهش دیگری اتخاذ روش های متناسب با حفاظت از میراث تاریخی را در اولویت بندی ارزش های متعدد با مدل سه بخشی ارزش محور در توسعه گردشگری فرهنگی میراثی ضروری می پندارند (عباس زاده و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۲۸).

از اینرو، بهبود زیرساخت های گردشگری باعث افزایش رضایت گردشگر و مطلوبیت تصویر مقصد بصورت مستقیم و افزایش وفاداری در گردشگر بصورت غیر مستقیم می شود. همانطور که فرهادی یونکی و ایمانی خوشخو (۱۴۰۱) در مقاله ای با عنوان "تاثیرگذاری زیرساخت های گردشگری در میزان وفاداری گردشگران (مطالعه موردی: شهر اصفهان)" با بهره گیری از نرم افزاری تحلیل ایموس به این نتیجه رسیده اند (فرهادی یونکی و ا سمانی خو شو، ۱۴۱: ۱۴۰۱). بنابراین بین کیفیت خدمات و رضایتمندی گردشگران رابطه مستقیمی وجود دارد (پریچ، درامیچان . گاشیچ، ۱۳۹۸: ۱۰۷۸).

معرفی اجمالی مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان

دوره ۶، شماره ۱، شماره پیاپی ۱۹، بهار ۱۴۰۴

مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان (شکل ۱) در ۴۲ کیلومتری شمال شرقی تکاب و ۵۰ کیلومتری جنوب غرب شهر دندی از توابع استان زنجان واقع شده و به لحاظ تقسیمات کشوری در شهرستان تکاب از استان آذربایجان غربی و حدوداً در ۲ کیلومتری روستای تازه کند (نصرت‌آباد) بخش تخت سلیمان واقع شده است. شرایط بسیار مساعد منطقه با چشمه‌های جوشان و منابع طبیعی و معدنی آن باعث مسکون بودن این منطقه از دوره‌های بسیار دور بوده به طوری که می‌توان آن را جزو مناطق مسکونی هزاره اول ق.م قرار داد. بر روی صفا ای طبیعی که به واسطه رسوبات آهکی شکل گرفته است و پیرامون دریاچه ای که در وسط آن واقع شده آثار معماری ارزشمند و منحصر به فردی دربر گرفته که مربوط به دوره های متعدد تاریخی است. وجود محوطه های مسکونی متمرکز و پراکنده که حاصل شرایط ذکر شده می باشد و رونق و ثبات آن باعث به وجود آمدن آثار معماری ارزشمندی شده است. از جمله آثار شاخص تاریخی مجموعه میتوان به تپه های باستانی (تومولوس ها)، زندان سلیمان، دژ بلقیس و مهم تر از همه آثار معماری محوطه اصلی محدوده برج بارو بر روی صفا پیرامون دریاچه اشاره داشت. همچنین، آتشکده آذرگشنسب (دوره ساسانیان) که موجبات توجه جهانیان را به این مجموعه ارزشمند جلب نمود. بر روی صفا ای طبیعی که به واسطه رسوبات آهکی شکل گرفته است و پیرامون دریاچه ای که در وسط آن واقع شده آثار معماری ارزشمند و منحصر به فردی در بر گرفته که مربوط به دوره های متعدد تاریخی است. بر اساس شواهد تاریخی و فارغ از سکونت های موقت از دوره هخامنشی، اوایل اسلام بعد از دوره ایلخانی تا به امروز، آثار معماری برجای مانده را می توان در دو دوره مهم شامل ساسانی و ایلخانی تعریف کرد. با توجه به اهداف پژوهش حاضر محدوده مطالعاتی این پژوهش محدود به محوطه اصلی مجموعه است. در حال حاضر مجموعه تخت سلیمان جز آثار میراث جهانی است. این مجموعه بعنوان چهارمین اثر میراث جهانی در تیرماه سال ۱۳۸۲ ثبت گردیده است.

شکل ۱. موقعیت جغرافیایی بخش تخت سلیمان (آرشیو دفتر فنی تخت سلیمان میراث فرهنگی آذربایجان غربی، ۱۳۸۲).

روش شناسی پژوهش

روش پژوهش حاضر در دو سطح کیفی توصیفی (به شیوه کتابخانه ای و مطالعات اسنادی) و کمی بصورت آمیخته و از نوع کاربردی می باشد. در این راستا در بخش توصیفی به موضوعات و مفاهیم مرتبط با زیرساخت ها در حوزه گردشگری فرهنگی میراثی به دو سوال اصلی پژوهش پاسخ داده و زیرساخت ها را در آن مورد بررسی قرار می دهد.

۱- شاخص های بررسی میزان کیفیت زیرساخت ها در حوزه گردشگری فرهنگی میراثی کدامند؟

۲- از دیدگاه گردشگران وضعیت کیفیت هریک از زیرساخت های گردشگری فرهنگی میراثی در منطقه میراث جهانی تخت سلیمان در چه سطحی است؟!

و در بخش کمی، مطالعات میدانی از پرسشنامه های محقق ساخته در قالب سؤالات تخصصی در طیف پنج گزینه ای لیکرت متشکل از جامعه آماری گردشگران بهره گرفته شد. اطلاعات گردآوری شده با بکارگیری نرم افزار SPSS در راستای شناسایی مولفه های کیفیت در زیرساخت های مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. سپس با شناسایی ارتباط بین متغیرهای مستقل و وابسته، از مدل سازی معادلات ساختاری از طریق لیزرل (LISREL) بهره گرفته شد. بدینصورت، زیرساخت ها و تصویر مقصد گردشگری تاثیرگذارترین عوامل در شناساندن مقصد گردشگری به شمار می روند.

تحلیل یافته ها

پژوهش حاضر متغیر های تحقیق را که به ۵۷ مولفه تقسیم می نماید. سطوح طبیعی-کیفیت حمل و نقل و ارتباطات-سطوح کیفیت-کیفیت امکانات اقامتی و فراغتی-کیفیت بهداشت-اطلاع رسانی و تبلیغات-امنیت-کیفیت ابنیه و اماکن تاریخی-آموزش و فرهنگ اندازه گیری گردید. مطابق نظریه هایی که پرداخته شد متغیرهای مفید در الگوسازی مدل اولیه لیزرل انتخاب شد. از آنجا که مدل معادلات ساختاری، بیان روشی در سیستم ارتباطی بین متغیرها می باشد، روایی متغیرها بر سطوح بصورت ذیل در نظر گرفته شد:

۱- سطح کیفیت اطلاع رسانی و تبلیغات (۹ گویه a)، ۲- سطح امنیت (۲ گویه b)، ۳- سطح آموزش و فرهنگ (۳ گویه c)، ۴- سطح کیفیت بهداشت (۵ گویه d)، ۵- کیفیت حمل و نقل و ارتباطات (۱۱ گویه e)، ۶- کیفیت امکانات اقامتی و فراغتی (۹ گویه f) و ۷- کیفیت ابنیه و اماکن تاریخی - طبیعی (۱۸ گویه g)

شاخصه هایی که طبق داده های برازش شده (جدول ۳)، GFI (نیکویی)، CFI (تطبیقی)، NNFI (هنجار نشده)، NFI (هنجار شده) عبارتند از:

مقدار $IFI < 0.9$ نشان دهنده متغیر مناسب

$AGFI < 0.8$ قابل قبول شاخص نیکویی تعدیل یافته

$RFI < 0.8$ شاخص نیکویی اصلاح شده مناسب

$PNFI < 0.6$ شاخص برازش تعدیل یافته هنجار شده قابل قبول

میانگین مجذور خطاهای مدل RMSEA $0.05 - 0.05$ (مناسب)

$0.05 - 0.09$ (قابل قبول)

> 1 برازش ضعیف

جدول ۳. شاخص های برازش مدل ساختاری ارزیابی کیفیت زیرساخت ها در منطقه میراث جهانی تخت سلیمان.

مطلوبیت (درصد)	مقدار	عناوین شاخص های برازش شده
$GFI \geq 0/9$	۰/۹۸	نیکویی برازش
$RFI \geq 0/8$	۱	نیکویی برازش اصلاح شده
$NNFI \geq 0/9$	۱/۱۹	برازش هنجار نشده
$NFI \geq 0/9$	۱	برازش هنجار شده
$CFI \geq 0/9$	۱	برازش تطبیقی
$IFI \geq 0/9$	۱/۳۰	برازش افزایش
$PNFI \geq 0/6$	۰/۹۶	برازش تعدیل یافته هنجار شده
$RMSEA \leq 0/18$	۰/۰۷	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد

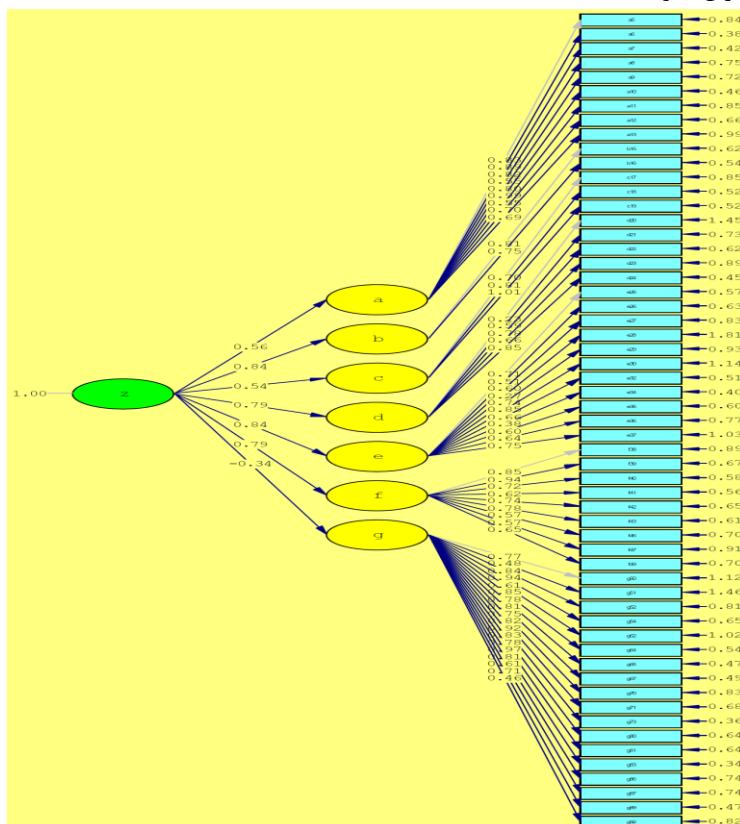
منبع: (نگارندگان، ۱۴۰۳).

مطابق شکل شماره ۲ (بارهای عاملی استاندارد شده):

بار عاملی < 1 (بیشترین مقدار)

بار عاملی $> 0/3$ (کمترین میزان)

$< 0/3$ بار عاملی $< 0/6$ (میزان متوسط)

شکل ۲. خروجی استاندارد شده مدل سازی معادلات ساختاری ارزیابی کیفیت زیرساخت ها در مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان.

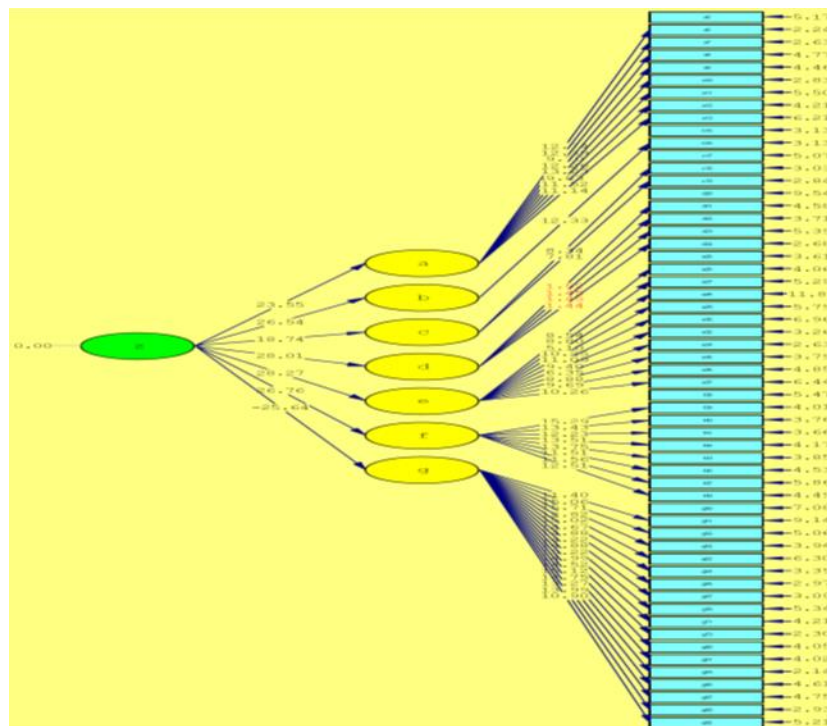
مطابق شکل ۱، ۴۶ متغیر از ۵۷ متغیر مورد برداش دارای مقدار بیشتر از $0/6$ ، ۱۰ متغیر مقدار بالای $0/3$ و یک متغیر مقدار کمتر از $0/3$ می باشد. میزان اثربخشی مستقیم و غیر مستقیم هریک از مولفه در جدول شماره ۴ مشخص است.

جدول ۴. اثرات مستقیم و غیر مستقیم ارزیابی کیفیت زیرساخت ها در مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان .

مولفه	شاخص ها	اثرات مستقیم	اثرات غیر مستقیم
کیفیت اطلاع رسانی (۰/۵۶)	۳- وضعیت ارائه تبلیغات در ارتباط با مجموعه تخت سلیمان بسیار خوب است.	۰/۸۳	۰/۴۶
	۲- امکان استفاده از وسایل ارتباط جمعی برای گردشگران براحتی محیاست.	۰/۸۹	۰/۴۹
	۴- برگزاری کنفرانس، نمایشگاه و جشنواره در طی سال به مراتب به خوبی انجام می گردد.	۰/۸۲	۰/۴۵
	۵- جاذبه های گردشگری جهت آشنایی گردشگران با مجموعه تخت سلیمان معرفی می گردند.	۰/۵۵	۰/۳۰
	۱- سیستم برگزاری تورهای مجازی در ارتباط با مجموعه میراثی تخت سلیمان برای گردشگران بسیار مناسب است.	۰/۸۰	۰/۴۴
	۱- کیفیت ذخیره الکترونیکی بلیط به خوبی در اختیار گردشگران قرار دارد .	۰/۹۹	۰/۵۵
	۴- در طول مسیر دسترسی به مجموعه تخت سلیمان تابلوهای راهنمای مسیر به خوبی مستقر شده اند.	۰/۵۵	۰/۳۰
	۲- برنامه های اینترنتی در ارتباط با منطقه و مجموعه تخت سلیمان اطلاعات کافی در اختیار گردشگران قرار می دهند.	۰/۷۰	۰/۴۲
	۳- این مجموعه دارای طرح جامع گردشگری است و این رابطه به شما توسط کارشناسان امر گردشگری توضیحاتی ارائه گردیده است.	۰/۶۹	۰/۳۸
امنیت (۰/۸۴)	۱- در صورت بروز مشکل امداد و کمک رسانی به افراد در مدت زمان کوتاه و در وضعیت مطلوب انجام می گیرد.	۰/۸۱	۰/۶۸
	۱- پلیس در مناطق مختلف محدوده مستقر است و خدمات مفیدی را ارائه می دهد.	۰/۷۵	۰/۶۳
آموزش و فرهنگ (۰/۵۴)	۲- فرهنگ گردشگر به خوبی مورد توجه جامعه میزبان در این مجموعه می باشد.	۰/۷۰	۰/۳۷
	۱- فرهنگ میزبان به خوبی مورد توجه جامعه گردشگر در این مجموعه می باشد.	۰/۸۱	۰/۴۳
	۱- توسعه منابع انسانی و ایجاد مراکز آموزشی از اهداف بسیار مهم کارشناسان می باشد.	۱/۰۱	۰/۵۴
کیفیت بهداشت (۰/۷۹)	۳- محیط طبیعی (آب، هوا، خاک و صدا) در این محدوده از کیفیت مطلوبی برخوردار هستند.	۰/۲۳	۰/۱۸
	۲- سرویس های بهداشتی به تعداد کافی در این مجموعه وجود دارند.	۰/۵۹	۰/۴۶
	۲- کیفیت محل های استراحت گردشگران در وضعیت مطلوبی می باشند.	۰/۷۸	۰/۶۱
	۱- مواد غذایی عرضه شده در این محل دارای کیفیت مطلوبی است.	۰/۶۶	۰/۵۲
	۱- خدمات پزشکی به نحو احسن در اختیار گردشگران قرار دارد.	۰/۸۵	۰/۶۷

منبع: نگارندگان، ۱۴۰۳.

شاخص ریشه میانگین مربعات خطای برآورد برابر با (۰/۰۸) است که محدوده آن بین (۰ و ۰/۰۹) است. لذا با توجه به مقدار به دست آمده در تحقیق، مدل از برازش قابل قبولی برخوردار است. شاخص نیکویی برازش مطلوب مدل (بیشتر از ۰/۹۴) است پس مدل از برازش قابل قبولی برخوردار است. شاخص برازش هنجار شده برابر با (۱) است که محدوده آن بین (۰ و ۱) است و چون مقدار قابل قبول آن برای برازش مطلوب مدل (مساوی یا بیشتر از ۰/۹) است پس مدل از برازش قابل قبولی برخوردار است. شاخص برازش هنجار نشده برابر با (۱/۱۷) است که محدوده آن بین (۰ و بیشتر از ۱) است و چون مقدار قابل قبول آن برای برازش مطلوب مدل (مساوی یا بیشتر از ۰/۹) است پس مدل از برازش قابل قبولی برخوردار است. شاخص برازش افزایش (فزاینده) برابر با (۱/۱۸) است که محدوده آن بین (۰ و بیشتر از ۱) است و چون مقدار آن برابر برازش مطلوب مدل (مساوی یا بیشتر از ۰/۹) است پس مدل از برازش قابل قبولی برخوردار است. شاخص تطبیقی (مقایسه) برابر با (۱) است که محدوده آن بین (۰ و بزرگ تر از ۱) است و چون مقدار قابل قبول آن برای برازش مطلوب مدل (مساوی یا بیشتر از ۰/۵) است پس مدل از برازش قابل قبولی برخوردار است. بر اساس برآورد ضرایب استاندارد شده مدل ساختاری تحقیق، سطح معنا داری ($\alpha=0/08$) به دست آمده که مولفه کیفیت اطلاع رسانی و تبلیغات با ضریب مستقیم و مثبت (۰/۵۶) - مولفه امنیت با ضریب مستقیم و مثبت (۰/۸۴) - مولفه آموزش و فرهنگ با ضریب مستقیم و مثبت (۰/۵۴) - مولفه کیفیت بهداشت با ضریب مستقیم و مثبت (۰/۷۹) - مولفه کیفیت حمل و نقل و ارتباطات با ضریب مستقیم و مثبت (۰/۸۴) - مولفه کیفیت امکانات اقامتی و فراغتی با ضریب مستقیم و مثبت (۰/۷۹) - مولفه کیفیت ابنیه و اماکن تاریخی - طبیعی با ضریب مستقیم و مثبت (۰/۳۴) و همچنین مولفه راهبردی هم در دنباله آن با ضریب مستقیم و مثبت (۰/۷۹) می باشد که نشان از وضعیت کیفیت زیرساخت ها در منطقه میراث جهانی تخت سلیمان می باشد. بنابراین، در شکل ۳ مولفه های متغیر وابسته و متغیر مستقل در میزان همبستگی قابل رویت می باشد.

شکل ۳. خروجی T-value مدل سازی معادلات ساختاری ارزیابی کیفیت زیرساخت ها در منطقه میراث جهانی تخت سلیمان.

همانطور که در شکل ۲ مشهود می باشد، به سبب مقدار T-value بزرگتر از ۱/۹۶ معنی داری و همبستگی مولفه ها و متغیرهای مستقل و وابسته قابل قبول می باشد. در صورتیکه اعداد مطلق در کادرهای سمت راست مقداری کمتر از ۱/۹۶ را دارا بودند به رنگ قرمز (عدم استاندارد همبستگی) را نشان می دادند. از اینرو، مقادیر T-value مورد پذیرش قرار گرفته و نتایج نشان دهنده و تأیید کننده معنی داری رابطه بین مولفه ها و زیر مولفه های ارزیابی کیفیت زیرساخت ها در منطقه میراث جهانی تخت سلیمان هستند، که نتیجه به دست آمده نشان از رد ۶ فرضیه ی تحقیق (۱-میزان رضایت گردشگران از کیفیت ابنیه و اماکن تاریخی- طبیعی در این منطقه پایین تر از حد میانگین می باشد. ۲- از نظر گردشگران میزان کیفیت شاخص امنیت در این منطقه پایین تر از حد میانگین می باشد. ۳- میزان رضایت گردشگران از سطح کیفیت آموزش و فرهنگ در این منطقه پایین تر از حد میانگین می باشد. ۴- میزان رضایت گردشگران از سطح کیفیت بهداشت در این منطقه پایین تر از حد میانگین می باشد. ۵- میزان رضایت گردشگران از کیفیت حمل و نقل و ارتباطات در این منطقه پایین تر از حد میانگین می باشد. زیرا که، نتایج به دست آمده حاکی از رضایت گردشگران از کیفیت زیرساخت ها در منطقه میراث جهانی تخت سلیمان می باشد؛ و دو فرضیه ای که تأیید می شود فرضیه ی " میزان رضایت گردشگران از کیفیت اطلاع رسانی و تبلیغات در ارتباط با منطقه میراث جهانی تخت سلیمان پایین تر از حد میانگین می باشد" و " میزان رضایت گردشگران از کیفیت امکانات اقامتی- فراغتی در این منطقه پایین تر از حد میانگین می باشد".

نتیجه گیری

مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان به سبب جایگاه خاص، موقعیت و توانش های طبیعی و زیسته، از ادوار گذشته همواره مورد توجه انسان بوده، بطوریکه این محدوده از دوران پارینه سنگی تا کنون محل سکونت می باشد. علاوه بر این، مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان حائز میراث زمین شناختی قابل ملاحظه ای است که آثار شاخص معماری را در بردارد. چنانکه، قرارگیری در عنوان چهارمین اثر میراث جهانی، پتانسیل گردشگری فرهنگی میراثی را فراهم می آورد. اما آنچه حائز اهمیت بوده، عدم توجه به زیرساخت های اقامتی و تفسیری موجبات گنگ نامی این مجموعه ارزشمند را از نظر گردشگران فرهنگی-تاریخی فراهم آورده است. از اینرو، پژوهش حاضر، در حوزه گردشگری فرهنگی میراثی به شاخص های میزان کیفیت زیر ساخت ها از دیدگاه گردشگران و سطوح کیفیت زیر ساخت ها را مورد تفحص قرار داد. پس از مشاهدات میدانی و دریافت پاسخ گردشگران از پرسش های ساختاریافته پنج گزینه ای لیکرت که در نرم افزار SPSS اندازه گیری شد. به شناسایی متغیرهای مستقل و وابسته در ۵۷ مولفه و ۷ سطح (سطوح طبیعی- کیفیت حمل و نقل و ارتباطات- سطوح کیفیت- کیفیت امکانات اقامتی و فراغتی- کیفیت بهداشت- اطلاع رسانی و تبلیغات- امنیت- کیفیت ابنیه و اماکن تاریخی- آموزش و فرهنگ) پرداخت. همچنین در جهت آگاهی از ارتباط فی مابین متغیرهای درونی و بیرونی از معادلات ساختاری نرم افزار LISREL بهره گرفته شد. در این راستا شاخصه های نیکویی، تطبیقی، هنجار نشده، هنجار شده بعنوان متغیرهای الگوی اولیه این مدل بدست آمد. خروجی استاندارد شده مدل سازی معادلات ساختاری ارزیابی کیفیت زیرساخت ها در مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان نشان دهنده ۴۶ متغیر از ۵۷ متغیر مورد برداشش دارای مقدار بیشتر از ۰/۶، ۱۰ متغیر مقدار بالای ۰/۳ و یک متغیر مقدار کمتر از ۰/۳ می باشد. بنابراین به بررسی میزان اثر بخشی مستقیم و غیر مستقیم مولفه پرداخته شد. در این راستا، شاخص نیکویی (مقدار بیش از ۰/۹۴)، شاخص هنجار شده (برابر ۱)، شاخص هنجار نشده (۱/۱۷) و شاخص تطبیقی (برابر ۱) مورد قبول واقع گردیدند. لیکن، بر اساس برآورد ضرایب استاندارد شده مدل ساختاری تحقیق در سطوح معناداری فزاینده "میزان رضایت گردشگران از کیفیت اطلاع رسانی و تبلیغات در ارتباط با منطقه میراث جهانی تخت سلیمان پایین تر از حد میانگین می باشد" و " میزان رضایت گردشگران از کیفیت امکانات اقامتی- فراغتی در این منطقه پایین تر از حد میانگین می باشد". مورد تأیید قرار گرفت. بالتجیه تجزیه و تحلیلات صورت پذیرفته نشان می دهد که با بی مهری به زیر ساخت های مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان، مسیر شناساندن این میراث ارزشمند دچار اختلال گردیده و توصیه می گردد، توجه به کیفیت اطلاع رسانی و تبلیغات همچنین امکانات اقامتی-فراغتی در دستور کار مراجع ذینفع قرار گیرد.

منابع و مآخذ

- باقرنیا، آذین. احمدیان، رضا. (۱۳۹۳). مبانی گردشگری فرهنگی. چاپ اول. انتشارات: موسسه تیسسا ساغر مهر. تهران.
- برزگر، صادق. (۱۳۹۷). سنجش میزان رضایتمندی از کیفیت محیط مکان های گردشگری (مطالعه موردی: شهر گرگان). گردشگری شهری، ۵(۴)، ۱-۱۸.
- پوراحمد، احمد، عیوضلو، محمود، حامد، محبوبه، عیوضلو، داوود، و رضایی، فرشته. (۱۳۹۱). بررسی رابطه دینداری و احساس امنیت در فضاهای شهری و روستایی (مورد مطالعه: شهر ستان کوه‌دشت). پژوهش های راهبردی مسائل اجتماعی ایران (پژوهش های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی)، ۱۱(۱)، ۱-۲۰.
- ثابت اقلیدی، محمد، میرابی، وحیدرضا، قاسمی، بهروز، و نوربخش، سید کامران. (۱۴۰۰). ارائه الگوی ژئومارکتینگ مبتنی بر توسعه زیرساخت های گردشگری شهری تهران. پژوهش و برنامه ریزی شهری، ۱۲(۴۵)، ۱-۲۰.
- سازمان میراث فرهنگی و گردشگری استان آذربایجان غربی. (۱۳۸۲).
- عباس زاده، مظفر، شمس الدینی، نسیم، و پوراسد، علی. (۱۳۹۸). ارزیابی توزیع فضایی زیر ساخت های اولیه گردشگری با تاکید بر تحرک محور گردشگری_تاریخی در محدوده بافت تاریخی_فرهنگی شهر ارومیه. گردشگری شهری، ۶(۴)، ۱۱۱-۱۲۸.
- عباس زاده، مظفر، محمدمرادی، اصغر، امیرکبیریان، آتش سا، آیشم، معصومه، و سلطان احمدی، الناز. (۱۳۹۷). ارائه مدل ارزش مبنا به جهت کاربست ارزش های میراث معماری در اتخاذ شیوه های حفاظت مطالعه موردی: مجموعه میراث جهانی تخت سلیمان. مرمت و معماری ایران (مرمت آثار و بافت های تاریخی فرهنگی)، ۸(۱۶)، ۱۲۵-۱۴۲.
- عباس زاده، مظفر، محمدمرادی، اصغر، و سلطان احمدی، الناز. (۱۳۹۴). نقش ارزش های میراث معماری و شهری در توسعه گردشگری فرهنگی (مطالعه موردی: بافت تاریخی ارومیه). مطالعات شهری، ۴(۱۴)، ۷۷-۹۰.
- فرهادی یونکی، مجید، و ایمانی خو شخو، محمد-سین. (۱۴۰۱). تاثیرگذاری زیر ساخت های گردشگری در میزان وفاداری گردشگران (مطالعه موردی: شهر اصفهان). گردشگری و توسعه، ۱۱(۱)، ۱۲۹-۱۴۲.
- Adebayo, A. K., & Iweka, A. C. (2014). Optimizing the Sustainability of Tourism Infrastructure in Nigeria through Design for Deconstruction Framework. *American Journal of Tourism Management*, 3, 13-19.
- Akgun, A & Duruk, Ü. (2020). Using real engagement in the active problem-solving model in teaching science: An interpretive pedagogical content knowledge study of an experienced science teacher. *International Online Journal of Education and Teaching*, 7(4), 1741-1772.
- Carrillo, B., & Barbieri, C. (2024). Thriving in a World of Giants: Craft Breweries' Workings in a Major Tourism Destination. *Journal of Travel Research*, 98-127.
- Dahliyana, K.A.; Hadian, V.A. Citizenship Education in Community Development in Indonesia: Reflection of a Community Development Batik Tourism Village. In *Promoting Creative Tourism: Current Issues in Tourism Research*; Routledge: London, UK, 2021; pp. 35-40
- Khumalo, V.P. 2014. The school as a curriculum management site in an era of curriculum change. (Unpublished Ph.D. Thesis.) UNISA. Johannesburg.
- Miñano, M. (2009). *ATLAS Strips Upgrade* (No. ATL-INDET-PROC-2009-027, p. 036). ATL-COM-INDET-2009-085.
- Nian, S., Chen, M., Zhang, X., Li, D., & Ren, J. (2023). How outstanding universal value attractiveness and tourism crowding affect visitors' satisfaction? *Behavioral Sciences*, 13(2), 112-125.

- Perić, G., Dramićanin, S., & Gašić, M. (2020). Impact of service quality on satisfaction and loyalty of tourists in rural tourism of Šumadija and Western Serbia. *Економика пољопривреде*, 67(4), 1071-1086.
- Shao, Y., & Sun, Y. (2023). Governing for spatial reconfiguration in tourism-oriented peri-urban villages: new Developments from three cases in China. *Buildings*, 13(2), 1-19.
- United Nations World Tourism Organization (UNWTO), 2017. *Tourism and Culture*. Retrieved 22.10.2024.
- Wasela, K. (2023). The Role of Intangible Cultural Heritage in the Development of Cultural Tourism. *International Journal of Eco-Cultural Tourism, Hospitality Planning and Development*, 6(2), 15-28.
- World Tourism Organization (2013), *UNWTO Annual Report 2013*, UNWTO, Madrid.